

بررسی کتابهای فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی

از سال ۱۳۵۷ تا پایان سال ۱۳۷۲

از: آذر کاتوزیان^۱

چکیده:

مقاله حاضر به بررسی کتابهای فارسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی که در فاصله سالهای ۱۳۵۷ تا پایان سال ۱۳۷۲ منتشر شده، می‌پردازد. تعداد کتابها، گرایش موضوعی، نسبت تالیف و ترجمه، نوبت چاپ، تیراژ، وضعیت نشر و سهم نویسندگان ایرانی در تالیف کتابهای این حوزه از نکات مورد توجه این مقاله است.

مقدمه

یکی از مهمترین دورانهای تاریخ تمدن بشر را می‌توان تبدیل زبان گفتاری انسان به نوشتاری دانست. با پیشرفت زبان نوشتاری، خط، و کتابت بود که زیربنای فرهنگ امروز و فردا واقع شد و به مدد مرکبهای متفاوت از انواع گلین، تومارهای پاپیروس، دستنوشته‌ها گرفته تا کتاب به ضبط، نگهداری و انتقال دانسته‌ها و تمدن از نسلی به نسلی، جامعه‌ای به اجتماعی، و قشری از یک جامعه به گروه دیگر همان

۱ - سرپرست کتابخانه مرکز آموزش عالی کتابداری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

جامعه پرداخت.

امروزه کتاب به عنوان رسانه‌ای کهن به انتقال اطلاعات می‌پردازد. از نظر «پوپر» کتاب محصول تولید شده انسان است که ویژگی‌هایی همچون استقلال، دسترسی داشتن و رشد را داراست،^(۱) و به دلیل همین مشخصه‌هاست که توانسته با وجود پیشرفتهای بسیار در زمینه تکنولوژی اطلاعات، جایگاه خود را بخوبی حفظ کند.

واژه کتاب همواره در کنار یک پایگاه فرهنگی به نام کتابخانه قرار دارد و مکمل هر دو آنها، کتابدار، است که متولی عمده فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات می‌باشد. کتابدار نیز به عنوان راهنمای جامعه به دنیای اطلاعات، نیاز به کسب دانش بیشتری در کلیه علوم، بخصوص در رشته تخصصی خود، دارد. کتابهای منتشر شده در رشته کتابداری یکی از مناسبترین وسایل دستیابی به اطلاعات حرفه‌ای برای اوست.

بدین ترتیب، آگاهی از میزان و چگونگی کتب منتشر شده رشته کتابداری سالهای اخیر کشور، انگیزه تحقیق حاضر گردید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

معرفی پژوهش

پژوهش حاضر به بررسی کتب فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی که در فاصله سالهای ۱۳۵۷ (پیروزی انقلاب اسلامی) تا پایان ۱۳۷۲ (پایان اولین برنامه پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران) منتشر شده است، می‌پردازد. تحقیق در مورد کتب کتابداری/اطلاع‌رسانی پس از این سالها به مقطع زمانی دوره دوم برنامه پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۷۷) موقوف شده و در این صورت، پس از پایان دوره دوم برنامه پنجساله توسعه و اتمام فیش‌برداری، امکان ارائه اطلاعات جدید و مقایسه و تطبیق میزان تلاش انجام شده در هر دوره فراهم خواهد آمد.

جنبه‌های مورد بررسی در تحقیق حاضر عبارتند از:

- بررسی تعداد کتابهای فارسی منتشر شده
 - بررسی موضوعهای کتب فارسی منتشر شده
 - بررسی تعداد کتب منتشره تالیفاتی و ترجمانی و تاریخ انتشار
 - بررسی نوبت چاپ و تیراژ کتابهای منتشر شده
 - ناشران کتب و پراکندگی جغرافیایی آنان
 - بررسی تعداد کتب منتشر شده تالیفاتی برحسب نویسندگان ایرانی
- نتایج بررسی در قالب جداول همراه با تجزیه و تحلیل ارائه شده است.

سوالات پژوهش

- در این تحقیق سعی شده تا پاسخ سوالات زیر به دست آید:
- کتب منتشر شده فارسی در زمینه کتابداری/اطلاع‌رسانی در فاصله سالهای ۱۳۷۲-۱۳۵۷ چه تعداد بوده است؟
 - بیشترین میزان کتابهای منتشر شده در کدام زمینه موضوعی بوده است؟
 - چه تعداد از کتابهای منتشر شده تالیفاتی و چه میزان ترجمه شده است؟
 - از لحاظ نوبت چاپ و تیراژ، کتابها دارای چه وضعیتی است؟
 - توزیع کتب مؤلفان ایرانی در حوزه تالیف کتابهای این رشته چگونه بوده است؟

هدف پژوهش

این پژوهش روند انتشار کتب را از لحاظ تعداد، تالیف و ترجمه و نیز ماهیت کتابها را از نظر موضوع مشخص می‌کند که با استفاده از دستیافتهای موجود، علاوه برآنکه از نقاط قوت و ضعف تولید کتابهای فارسی این رشته آگاه می‌شویم، شاید این یافته‌ها در تدوین الگویی مناسب جهت انتشار کتابهای بیشتر و مناسبتر این حوزه، همگام با پیشرفتهای تکنولوژی و علوم، مؤثر باشد.

تعاریف عملیاتی

کتابداری / اطلاع‌رسانی: حوزه تحقیق، محدوده کار، و موضوع در این زمینه مبنی بر اصطلاحنامه یونسکو^(۲) می‌باشد.

ناشران دانشگاهی: به کلیه ناشران دانشگاهی، اعم از دانشگاه‌های دولتی و غیر دولتی اطلاق می‌شود.

ناشران دولتی: کلیه سازمانها، ادارات، نهادها، و وزارتخانه‌های دولتی که از بودجه دولت استفاده می‌کنند سوای دانشگاهها می‌باشند.

نویسندگان ایرانی: کلیه افراد حقیقی یا حقوقی که داخل ایران مسوولیت پدیدآوری یک اثر را به عهده داشته‌اند.

روش پژوهش و گردآوری اطلاعات

تحقیق حاضر، توصیفی است و فرضیه ندارد. جامعه مورد پژوهش کلیه کتابهای فارسی منتشر شده ایران در زمینه کتابداری اطلاع‌رسانی حد فاصل سالهای ۱۳۵۷ (پیروزی انقلاب اسلامی) تا پایان ۱۳۷۲ می‌باشد. روش این پژوهش پیمایشی است.

اطلاعات این تحقیق با بهره‌گیری از کتاب «کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات»^(۳) «کتابنامه فهرست موضوعی کتابهای منتشره»^(۴) و بخش معرفی کتب ماه در «مجله نمایه»^(۵) گردآوری شده است.

در بررسی، میزان تالیف نویسندگان از بین قوانین کتابسنجی، قانون «لوتکا»^(۶)، به دلیل بررسی میزان تالیف توسط نویسندگان انتخاب شده است.

محدودیت‌های پژوهش

موارد زیر از اهم محدودیت‌های این پژوهش به شمار می‌آیند:

- عدم هماهنگی در موضوع‌بندی کتابشناسیهای عمومی مورد استفاده با نظام موضوع‌بندی این پژوهش که در نهایت لزوم، مراجعه مستقیم به منابع مربوطه و تخصیص موضوع جدید را سبب شد.

- نبود برخی از کتب مورد نیاز که مراجعه مستقیم به آنها ضروری بوده، حتی

در آرشیو ناشران اثر.

- نبود یک مرکز اطلاع‌رسانی معین که به صورت کامل و یا در هر یک از مقولات مورد توجه قادر به ارائه اطلاعات کتب دوره مورد بررسی باشد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

یافته‌های پژوهشی حاضر به ترتیب سوالات پژوهش در جداول قرار گرفته و تجزیه و تحلیل آنها به شرح زیر است:

کتابهای منتشر شده در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۷۲
توجه به جدول شماره یک نشان می‌دهد که سال ۱۳۷۲ با ۳۰ عنوان کتاب (۱۳/۷۶٪)، ۱۳۷۱ با ۲۵ عنوان کتاب (۱۱/۴۶٪)، و ۱۳۶۸ با ۲۱ عنوان کتاب (۹/۶۳٪) است.

جدول شماره ۱- کل کتابهای منتشر شده در فاصله سالهای ۱۳۷۲-۱۳۵۷

سال انتشار	تعداد	درصد
۱۳۵۷	۷	۳/۲۱
۱۳۵۸	۳	۱/۳۷
۱۳۵۹	۷	۳/۲۱
۱۳۶۰	۷	۲/۷۵
۱۳۶۱	۱۱	۵/۴
۱۳۶۲	۱۲	۵/۵
۱۳۶۳	۱۹	۸/۷۱
۱۳۶۴	۱۰	۴/۵۸
۱۳۶۵	۱۳	۵/۹۶
۱۳۶۶	۱۳	۵/۹۶
۱۳۶۷	۵	۲/۲۹
۱۳۶۸	۲۱	۹/۶۳
۱۳۶۹	۱۹	۸/۷۱
۱۳۷۰	۱۷	۷/۷۹
۱۳۷۱	۲۵	۱۱/۴۶
۱۳۷۲	۳۰	۱۳/۷۶
جمع	۲۱۸	۱۰۰

رتبه‌های اول تا سوم را در طول سالهای مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. در سال ۱۳۵۸ با ۳ عنوان کتاب کمترین فعالیت انتشاراتی را در زمینه مورد بررسی ملاحظه می‌کنیم.

براساس جدول، طی سالهای ۱۳۷۲-۱۳۵۷، ۲۱۸ عنوان کتاب منتشر شده که میزان انتشار موجود، از نظر رشد، روندی ثابت نداشته و از افت و خیزهای بسیار برخوردار است.

در دوره یازده ساله پیروزی انقلاب تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷) شاهد انتشار ۱۰۶ عنوان کتاب (۴۸/۶۲٪) یعنی کل کتابهای منتشر شده هستیم و این، در حالی است که دوره پنجساله اول برنامه توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸) در زمانی یعنی حدود و مقطع زمانی قبل با ۱۱۲ عنوان کتاب ۵۱/۳۷ درصد از سهم انتشار کتب این حوزه را به خود اختصاص داده است. به نظر می‌رسد تحرکات اول انقلاب بروز جنگ تحمیلی و پایان آن و آغاز برنامه پنجساله اول از عوامل موثر اختلاف موجود در میزان انتشار کتابهای این رشته است.

کتابهای منتشر شده برحسب موضوع

جدول شماره ۲ بیانگر گرایش موضوعی کتابهای منتشر شده بدین قرار است که موضوعات «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با ۴۸ عنوان کتاب (۲۲/۰۱٪) «اطلاعات» با ۳۳ عنوان (۱۵/۱۳٪) و «نظامهای اطلاع‌رسانی» با ۲۶ عنوان کتاب (۱۸/۹۲٪) در مراتب اول تا سوم قرار گرفته‌اند. کمترین تعداد عناوین کتاب به موضوعات «فلسفه، سیاست و توسعه اطلاع‌رسانی کتابداری»، «حرفه اطلاع‌رسانی/کتابداری»، «ذخیره و بازیابی اطلاعات» و «آرشیو» هریک با ۳ عنوان (۱/۳۷٪) تعلق دارد.

موضوع «مواد اطلاعاتی» با ۱۹ عنوان (۸/۷۱٪)، «دانش کتابشناسی» با ۱۶ عنوان (۷/۳۳٪) از جمله موضوعاتی هستند که در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در این میان، موضوعات «کتابخانه‌ها» و «استفاده از اطلاعات» هریک با ۱۳ عنوان (۵/۹۶٪) موضوعاتی هستند که از لحاظ عناوین منتشر شده برابری می‌کنند. به نظر می‌رسد بالا بودن عناوین منتشره در زمینه موضوعی «سازماندهی

۳۵ _____ بررسی کتابهای فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی

مواد اطلاعاتی» به طور کلی حاکی از نیاز کتابداران و کتابخانه‌ها در این مبحث موضوعی باشد.

جدول شماره ۲- کتابهای منتشر شده برحسب موضوع در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۷۲

موضوع	تعداد	درصد
اطلاعات	۳۳	۱۵/۳۳
مواد اطلاعاتی	۱۹	۸/۷۱
علم کتابداری/اطلاع‌رسانی	۱۶	۷/۳۳
پژوهش اطلاع‌رسانی/کتابداری	۴	۱/۸۳
فلسفه، سیاست و توسعه اطلاع‌رسانی/کتابداری	۳	۱/۳۷
برنامه‌ریزی و مدیریت اطلاع‌رسانی/کتابداری	۸	۳/۶۶
تسهیلات اطلاع‌رسانی/کتابداری	۴	۱/۸۳
حرفه اطلاع‌رسانی/کتابداری	۳	۱/۳۷
فعالیت‌های اطلاع‌رسانی/کتابداری	۱۲	۵/۵
سازماندهی مواد اطلاعاتی	۴۸	۲۲/۰۱
ذخیره و بازیابی اطلاعات	۳	۱/۳۷
شبکه‌های اطلاع‌رسانی/کتابداری	۵	۲/۲۹
کتابخانه‌ها	۱۳	۵/۹۶
خدمات اطلاع‌رسانی	۵	۲/۲۹
نظام‌های اطلاع‌رسانی	۲۶	۱۱/۹۲
استفاده از اطلاعات	۱۳	۵/۹۶
آرشیو	۳	۱/۳۷
جمع	۲۱۸	۱۰۰

کتابهای منتشر شده برحسب تالیف، ترجمه و تاریخ انتشار همان‌گونه که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود، از تعداد کل کتابهای منتشر شده ۱۴۶ عنوان (۶۶/۹۷٪) تالیف و ۷۲ عنوان (۳۳/۰۳٪) ترجمه است. بدین ترتیب کتب تالیفاتی ۲ برابر کتابهای ترجمانی می‌باشد. جدول شماره ۳- کتابهای منتشر شده برحسب تالیف و ترجمه در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۷۲

وضعیت تالیف		تالیف		ترجمه		جمع	
سال انتشار		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳۵۷		۵	۳/۴۲	۲	۲/۷۷	۷	۳/۲۱
۱۳۵۸		۲	۱/۳۶	۱	۱/۳۸	۳	۱/۳۷
۱۳۵۹		۶	۴/۱۰	۱	۱/۳۸	۷	۳/۲۱
۱۳۶۰		۶	۴/۱۰	-	-	۶	۲/۷۵
۱۳۶۱		۱۰	۶/۸۴	۱	۱/۳۸	۱۱	۵/۰۴
۱۳۶۲		۸	۵/۴۷	۴	۵/۵۵	۱۲	۵/۵
۱۳۶۳		۱۴	۹/۵۸	۵	۶/۹۴	۱۹	۸/۷۱
۱۳۶۴		۶	۴/۱۰	۴	۵/۵۵	۱۰	۴/۵۸
۱۳۶۵		۸	۵/۴۷	۵	۶/۹۴	۱۳	۵/۹۶
۱۳۶۶		۸	۵/۴۷	۵	۶/۹۴	۱۳	۵/۹۶
۱۳۶۷		۵	۳/۴۲	-	-	۵	۲/۲۹
۱۳۶۸		۱۵	۱۰/۲۷	۶	۸/۳۳	۲۱	۹/۶۳
۱۳۶۹		۱۰	۶/۸۴	۹	۱۲/۵۰	۱۹	۸/۷۱
۱۳۷۰		۱۲	۸/۲۱	۵	۶/۹۴	۱۷	۷/۷۹
۱۳۷۱		۱۳	۸/۹۰	۱۲	۱۶/۶۶	۲۵	۱۱/۴۶
۱۳۷۲		۱۸	۱۲/۳۲	۱۲	۱۶/۶۶	۳۰	۱۳/۷۶
جمع		۱۴۶	۱۰۰	۷۲	۱۰۰	۲۱۸	۱۰۰
درصد		۶۶/۹۷		۳۳/۰۳		۱۰۰	

براساس جدول، از نظر تعداد کتب تالیف شده، سال ۱۳۷۲ با ۱۸ عنوان کتاب (۱۲/۳۲٪) بیشترین تعداد انتشار را داراست. پس از آن، سالهای ۱۳۶۸ با ۱۵ عنوان (۱۰/۲۷٪)، ۱۳۶۳ با ۱۴ عنوان کتاب (۹/۵۸٪)، و ۱۳۷۱ با ۱۳ عنوان کتاب (۸/۹٪) رتبه‌های دوم تا چهارم را به خود اختصاص داده‌اند. کمترین میزان تالیف کتب در سال ۱۳۵۸ با ۲ عنوان کتاب (۱/۳۶٪) می‌باشد.

بیشترین میزان کتب ترجمه شده مربوط به سالهای ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲، هریک با ۱۲ عنوان کتاب (۱۶/۶۶٪) می‌باشد. سالهای ۱۳۶۹ با ۹ عنوان کتاب (۱۲/۵٪) و ۱۳۶۸ با ۶ عنوان کتاب (۸/۳۳٪) رتبه‌های دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند. بجز سالهای ۱۳۶۰ و ۱۳۶۷ که هیچ کتاب ترجمه شده‌ای به چاپ نرسیده است. کمترین میزان ترجمه کتاب به سالهای ۱۳۵۸، ۱۳۵۹ و ۱۳۶۱ تعلق دارد که هرکدام با یک عنوان ترجمانی (۱/۳۸٪) است. در سالهای ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ شاهد رشد چشمگیر ترجمه کتاب نسبت به سال ۱۳۷۰ هستیم.

براساس اطلاعات موجود در جدول، در مجموع، از کل کتابهای منتشر شده $\frac{۲}{۳}$ آن تالیفی و $\frac{۱}{۳}$ آن ترجمه بوده است. در هیچ یک از سالهای مورد بررسی، تعداد کتب ترجمه شده بیشتر از کتابهای تالیفی نبوده و کمترین میزان کتب ترجمه شده نسبت به مجموع کتب منتشره مربوط به سال ۱۳۶۱ است که از ۱۱ عنوان منتشر شده، ۱۰ عنوان آن تالیفی و فقط یک عنوان ترجمه شده و بیشترین میزان کتب و ترجمه شده نسبت به مجموع کتب منتشره مربوط به سالهای ۱۳۶۹، ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ است.

براساس اطلاعات به دست آمده از نظر گرایش موضوعی، «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با ۳۶ عنوان کتاب (۲۴/۶۵٪)، «اطلاعات» با ۲۷ عنوان (۱۸/۴۹٪) و «مواد اطلاعاتی» با ۱۶ عنوان (۱۰/۹۵٪) در اولویت یعنی اول تا سوم کتابهای تالیفاتی را و در بین کتابهای ترجمانی موضوع، «نظامهای اطلاع‌رسانی» با ۱۳ عنوان (۱۸/۰۵٪)، «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با ۱۲ عنوان (۱۶/۶۶٪)، و اطلاعات با ۶ عنوان (۸/۳۳٪) رتبه‌های اول تا سوم را داراست.

کتابهای منتشر شده برحسب نوبت چاپ در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۷۲:
 جدول ۴ بیانگر آن است که از کل کتابهای منتشر شده طی دوره مورد بررسی (۱۳۷۲-۱۳۵۷)، میزان ۱۸۷ عنوان (۸۵/۷۷٪) به کتب چاپ اول و تعداد ۳۱ عنوان (۱۴/۲۲٪) به کتابهای چاپ مجدد اختصاص یافته است. بدین ترتیب، کتابهای چاپ اول، تقریباً، ۶ برابر کتب چاپ مجدد است.

جدول ۴- کتابهای منتشر شده برحسب نوبت چاپ در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۷۲

جمع		مجدد		اول		نوبت چاپ سال انتشار
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۷	۳/۲۱	-	-	۷	۳/۷۴	۱۳۵۷
۳	۱/۳۷	-	-	۳	۱/۶۰	۱۳۵۸
۷	۳/۲۱	۱	۳/۲۲	۶	۳/۲۰	۱۳۵۹
۶	۲/۷۵	-	-	۶	۳/۲۰	۱۳۶۰
۱۱	۵/۴	-	-	۱۱	۵/۸۸	۱۳۶۱
۱۲	۵/۵	-	-	۱۲	۶/۴۱	۱۳۶۲
۱۹	۸/۷۱	۵	۱۶/۱۲	۱۴	۷/۴۸	۱۳۶۳
۱۰	۴/۵۸	۲	۶/۴۵	۸	۴/۲۷	۱۳۶۴
۱۳	۵/۹۶	۱	۳/۲۲	۱۲	۶/۴۱	۱۳۶۵
۱۳	۵/۹۶	-	-	۱۳	۶/۹۵	۱۳۶۶
۵	۲/۲۹	۱	۳/۲۲	۴	۲/۱۳	۱۳۶۷
۲۱	۹/۶۳	۳	۹/۶۷	۱۸	۹/۶۲	۱۳۶۸
۱۹	۸/۷۱	۵	۱۶/۱۲	۱۴	۷/۴۸	۱۳۶۹
۱۷	۷/۷۹	۴	۱۲/۹۰	۱۳	۶/۹۵	۱۳۷۰
۲۵	۱۱/۴۶	۳	۹/۶۷	۲۲	۱۱/۷۶	۱۳۷۱
۳۰	۱۳/۷۶	۶	۱۹/۳۵	۲۴	۱۲/۸۳	۱۳۷۲
۲۱۸	۱۰۰	۳۱	۱۰۰	۱۸۷	۱۰۰	جمع
۱۰۰		۱۴/۲۲		۸۵/۷۷		درصد

بیشترین تعداد کتب چاپ اول مربوط به سال ۱۳۷۲ با ۲۴ عنوان (۱۲/۸۳٪)، سپس سال ۱۳۷۱ با ۲۲ عنوان (۱۱/۷۶٪)، و ۱۳۶۸ با ۱۸ عنوان (۹/۶۲٪) می‌باشد. کمترین تعداد این مورد مربوط به سال ۱۳۵۸ با ۳ عنوان (۱/۶٪) بوده است.

بیشترین تعداد کتابهای چاپ مجدد نیز مربوط به سال ۱۳۷۲ با ۶ عنوان (۱۹/۳۵٪)، سپس سالهای ۱۳۶۳ و ۱۳۶۹ هریک با ۵ عنوان (۱۶/۱۲٪)، و بالاخره سال ۱۳۷۰ با ۴ عنوان (۱۲/۹٪) است. بجز سالهایی که کتب چاپ مجدد نداشته‌ایم، سالهای ۱۳۵۹، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۷ با انتشار یک کتاب چاپ مجدد شاهد کمترین میزان چاپ مجددیم.

در سال ۱۳۵۸ که کمترین میزان انتشار کتاب را داشته‌ایم، اختلاف انتشار کتابهای چاپ اول و مجدد ۱۰۰ درصد بوده، زیرا چاپ مجدد در این سال وجود نداشته و در سال ۱۳۷۲ با بیشترین انتشار کتاب، شاهد کاهش این اختلاف به ۶۰ درصد می‌باشیم.

طبق اطلاعات به دست آمده، موضوع «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با ۳۹ عنوان (۲۰/۸۵٪)، «اطلاعات» با ۳۱ عنوان (۱۶/۵۷٪)، و «نظامهای اطلاع‌رسانی» با ۲۲ عنوان (۱۱/۷۶٪) رتبه‌های اول تا سوم کتابهای منتشر شده چاپ اول را به خود اختصاص داده‌اند. دو گرایش موضوعی کتابهای چاپ مجدد «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با ۹ عنوان (۲۹/۰۳٪)، «مواد اطلاعاتی»، «استفاده از اطلاعات» هریک با ۵ عنوان (۱۶/۱۲٪)، و نظامهای اطلاع‌رسانی با ۴ عنوان (۱۲/۹٪) اولویت‌های اول تا سوم را دارا می‌باشند.

کتابهای منتشر شده برحسب وضعیت نشر

توجه به جدول ۵ نشان می‌دهد که ناشران مستقر در تهران با ۸۷/۶۵ درصد حدود ۷ برابر ناشران مستقر در سایر شهرها فعالیت داشته‌اند. ناشران دولتی شهرستانها نسبت به همکاران خود در سایر شهرها با ۶۰/۷۸ درصد حدود ۲/۵ برابر فعالیت داشته‌اند. براساس جدول، فعالیت ناشران دولتی با ۶۳/۷۶ درصد حدود ۵/۵ برابر ناشران دانشگاهی و ۲/۵ برابر ناشران غیر دولتی بوده است.

جدول شماره ۵- کتابهای منتشر شده برحسب محل نشر و نوع ناشر در فاصله سالهای

۱۳۷۲-۱۳۵۷

نوع ناشر محل نشر	دانشگاهی	دولتی	غیردولتی	نامشخص	جمع
تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد
تهران	۱۶	۱۳۸	۳۶	۱	۱۹۱
سایر شهرها	۱۰	۱	۱۵	۱	۲۷
جمع	۲۶	۱۳۹	۵۱	۲	۲۱۸
درصد کل	۱۱/۹۲	۶۳/۷۶	۲۳/۳۹	۰/۹۱	۱۰۰

کتابهای منتشر شده برحسب تیراژ

جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که بیشترین تعداد کتابها در تیراژ ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ منتشر شده است. کتابهایی که در نتیجه از ۳۰۰۰ تا ۴۰۰۰ منتشر شده رتبه دوم و تیراژ ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ دومین مرتبه را به خود اختصاص داده است. کتابهایی با تیراژ بالای ۶۰۰۰ کمترین میزان انتشار را به خود اختصاص داده و به طور کلی ۸ عنوان کتاب بالای ۶۰۰۰ تیراژ داشته است. نکته جالب توجه این است که ۱۲/۳۸ درصد از کتابهای منتشر شده فاقد اطلاعات مربوط به تیراژ می‌باشند.

جدول شماره ۶- کتابهای منتشر شده برحسب تیراژ در فاصله سالهای ۱۳۷۲-۱۳۵۷

تیراژ	تعداد	درصد
۱-۱۰۰۰	۲۶	۱۱/۹۲
۱۰۰۰-۲۰۰۰	۶۴	۲۹/۳۵
۲۰۰۰-۳۰۰۰	۲۹	۱۳/۳۰
۳۰۰۰-۴۰۰۰	۴۱	۱۸/۸۰
۴۰۰۰-۵۰۰۰	۹	۴/۱۲
۵۰۰۰-۶۰۰۰	۱۴	۶/۴۲
۶۰۰۰-۷۰۰۰	۱	۰/۴۵
۷۰۰۰-۸۰۰۰	۴	۱/۸۳
۸۰۰۰-۹۰۰۰	-	-
۹۰۰۰-۱۰۰۰۰	۳	۱/۳۷
نامشخص	۲۷	۱۲/۳۸
جمع	۲۱۸	۱۰۰

کتابهای تالیف شده برحسب نویسندگان

هدف این بخش از پژوهش، شناخت فعالیت نویسندگان ایرانی در تالیف کتابهای این حوزه است: بنابراین، از بین ۲۱۸ عنوان کتاب این پژوهش به بررسی ۱۴۶ عنوان کتاب تالیفی پرداخته شده که از ۱۴۶ عنوان کتاب تالیف شده، ۱۲۰ عنوان چاپ اول بوده است.

بدین ترتیب، جدول شماره ۷ بیانگر آن است که ۷۳ نویسنده تالیف ۱۲۰ عنوان کتاب فارسی منتشر شده طی سالهای (۱۳۷۲-۱۳۵۷) را به عهده داشته‌اند. براساس جدول ۱۸، نویسنده (۲۴/۶۵٪) تالیف ۶۵ عنوان کتاب (۴۵/۲٪) و ۵۵ نویسنده هریک با عنوان کتاب (۵/۶۸٪) از سهم تالیف کتب فارسی را به عهده داشته‌اند.

جدول شماره ۷- تعداد درصد نویسندگان کتب تالیفاتی فارسی در فاصله سالهای

۱۳۷۵-۱۳۵۷

تعداد کتابهای تالیفاتی فارسی	نویسندگان کتب تالیفی فارسی درصد	تعداد
۱	۷۵/۳۴	۵۵
۲	۱۰/۹۵	۸
۳	۵/۴۷	۴
۴	۱/۳۶	۱
۵	۲/۷۳	۲
۷	۱/۳۶	۱
۸	۲/۷۳	۲
* جمع: ۱۲۰	۱۰۰	۷۳

* از ۱۴۶ عنوان کتاب تالیفی ۱۲۰ عنوان چاپ اول بوده است

نتیجه گیری

- نتایج حاصل از جمع‌بندی مطالب تجزیه و تحلیل شده بدین شرح است:
- تولید کتابهای رشته کتابداری / اطلاع‌رسانی ۲۱۸ عنوان بوده است که با توجه به دوره مورد بررسی (۱۳۷۲-۱۳۵۷) درخور توجه نیست.
 - کتابهای تولید شده تالیفی این رشته نسبت به تولید شده ترجمانی آن کمی بیش از ۲ برابر است.
 - رشد کتابهای تالیف شده دارای نوسانات بسیار بوده، اما روند رشد کتب تالیفاتی از (۳/۴۲ درصد) در سال ۱۳۵۷ به (۱۲/۴۲ درصد) در سال ۱۳۷۲ رسیده است.
 - کتابهای چاپ اول ۶/۰۳ برابر کتب چاپ مجدد می باشد.
 - کتابهای تولید شده چاپ اول در سال ۱۳۵۷ (۳/۷۴ درصد) و در سال ۱۳۷۲ (۱۲/۸۳ درصد) می باشد که روندی روبه رشد داشته است.
 - کتابهای چاپ مجدد در سال ۱۳۵۷ با (صفر درصد) و در سال ۱۳۷۲ با (۱۹/۳۵ درصد) سیر صعودی داشته است.
 - فعالیت ناشران دولتی حدود ۵/۵ برابر ناشران دانشگاهی و ۲/۵ برابر ناشران غیر دولتی بوده است.
 - ناشران دولتی (۶۳/۷ درصد) با بیشترین سهم انتشار کتب نسبت به همکاران خود در شهرستانها بوده است.
 - توزیع جغرافیایی انتشارات در کشور نامتعادل بوده و ناشران تهران ۷/۱ برابر ناشران شهرستانی کتاب این حوزه را تولید کرده‌اند.
 - تیراژ ۲۰۰۰-۱۰۰۰۰ نسخه با (۲۹/۳۵ درصد) بالاترین سطح تیراژ کتب را داراست.
 - تیراژ نامشخص با (۱۲/۶۸ درصد) از کل انتشارات این رشته، درصد بالایی را به خود اختصاص داده است.
 - موضوع «سازماندهی مواد اطلاعاتی» با (۲۲/۰۱ درصد) بیشترین سهم کتابهای منتشر شده را به خود اختصاص داده است.
 - از بین ۷۳ نویسنده کتب این رشته، ۱۸ نویسنده (۲۴/۶۵ درصد) تالیف

۴۳ _____ بررسی کتابهای فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی

از ۶۵ عنوان کتاب (۴۵/۲ درصد)، و مابقی نویسندگان هریک با یک عنوان (۰/۶۸ درصد) از سهم تالیف کتاب را به عهده داشته‌اند.

پیشنهادها

- براساس یافته‌های پژوهشی و نتایج حاصل، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:
- تلاش بیشتر در جهت ارتقای کمی کتب فارسی کتابداری
 - توجه به کلیه موضوعات در تولید کتب، اعم از تالیف و یا ترجمه
 - تلاش لازم و ضروری درخصوص ارائه اطلاعات کامل مربوط به کتاب در صفحه حق مؤلف از جمله تیراژ و ... از طرف مسوولین مربوطه
 - فعالیت بیشتر ناشران دانشگاهی در جهت انتشار کتابهای این رشته

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ۱- عباس حری، مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی (تهران: دبیرخانه هیات امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، نشر کتابخانه، ۱۳۷۲) ص ۱۴۵-۱۵۴.
- 2- Unesco. Unesco Thesaurus (United Kingdom: Unesco, 1977).
- ۳- محمد فرحزاد، کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات (تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳).
- ۴- اداره کلی مطبوعات و نشریات و وزارت ارشاد اسلامی، کتابنامه: فهرست کتب منتشره به تفکیک موضوع (تهران: وزارت ارشاد اسلامی، اداره کل انتشارات، سالهای ۱۳۷۲-۱۳۶۳).
- ۵- نمایه؛ مندرجات نشریات علمی و فرهنگی (تهران: هیات امنای کتابخانه‌های عمومی، سالهای ۱۳۷۰، ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲).
- 6- I.K. Ravich; RaRao, Quantitive methods for Library and Information science (New Dehli: Wiley Eastern limited, 1991) P. 182-183.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی